

STIGME SVETOG FRANJE I DRUGIH SVETACA I KARIZMATIKA: IZMEĐU ČUDA I ZNANSTVENOG ODGOVORA

THE STIGMATA OF ST FRANCIS AND OTHER SAINTS CHARISMATICS: BETWEEN MIRACLE AND SCIENTIFIC ANSWER

Amir Muzur*

SUMMARY

Departing from the definition of the stigmata as the wounds which, temporarily or permanently, manifest in some cases of extasy following a selected model of suffering (Jesus, Mohammed etc.), the present paper analyzes the phenomenology of stigmatization on several most famous historical and actual examples: Francis of Assisi, as the first stigmatized at all; Catherine of Siena, the only one beside Francis whose stigmata have been recognized by the Church as supernatural; Rita of Cascia (14th c.); Marie de Mörl (1812-1868) from Tirol; the Belgian Louise Lateau (1850-1883); Izabele Hendricks (1844-1874), who died from bleeding; Gemma Galgani (1878-1903), who presented stigmata and the traces of flagellation; the Bavarian Therese Neumann (1898-1962), of whom probably the most has been written; the popular mendicant father Pio from Pietrelcina (1887-1968); Giulio Massa (b. 1970) from Montecorvino near Salerno, already known as the "Father Pio of the 21st century," who speaks out in Aramaic during extasy; and the first Croatian stigmatized, Zlatko Sudac (b. 1971).

Considering some older and more recent interpretations of the stigmata, a more precise definition of that phenomenon is suggested. According to it, the stigmata might be considered spontaneous, isolated cases of the localized deautonomization of influence upon superficial blood vessels, mediated by altered consciousness. Pointed out are the potential enormous ben-

* Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci. Katedra za društvene i humanističke znanosti u medicini.
Adresa za dopisivanje: Prof. dr. sc. Amir Muzur. Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci. Ul. Braće
Branchetta 20, 51000 Rijeka, tel.: +385-651-213; fax: +385-51-651-219, e-mail: amir.muzur@
medri.hr

efits which medicine might provide by finding out the regularity and methods by which that phenomenon would be initiated in a controlled way, at full consciousness, without external help and at any place on the body.

Key words: *stigmata, miracle, miraculous healings, religion, extasy*

UVOD U TERMINOLOGIJU

Govoriti o stigmama znači dotaknuti se teme koja je fenomenološki nesporna, deskriptivno hipotetska, a kauzalno posve nejasna. Ukratko, govoriti o stigmama znači riskirati istodobno sizifovski, kasandrinski i uopće posve pogrešan diskurs. No ljudski intelekt ne bi bio to što jest da se ne odvažuje povremeno i u transcendentalno.

U starogrčkom je jeziku riječ *stigma* (u množini: *stigmata*) označavala ubod, tetovažu, žig na čelu ili rukama odbjegla roba, a onda, u prenesenom smislu, i svaki osobni znamen. Kada netko danas upotrijebi pojam “stigmatiziran,” uglavnom želi upozoriti na pojedinčevu ekskomuniciranost, dakle, prisilnu izolaciju od zajednice zbog nekog djela ili neke osobine koju je društvo osudilo. Neusporedivo rjeđe i stidljivije, stigme se spominju pri opisu neobičnih pojava na koži osoba koje narod prepoznaje kao karizmatične, a Crkva katkad i kao blažene ili svete. Na mjestima za koja se vjeruje da odgovaraju Kristovim ranama¹ – šakama i stopalima, kroz koja je bio pribijen na križ, na desnoj polovici prsnog koša gdje je bilo zariveno vojničko koplje, a rjeđe i na glavi, na mjestu ogrebotina od trnovite “krune” (opisana je i pojava “križa” na čelu) – u ovih se osoba u posebnim okolnostima javljaju crveni podljevi ili čak otvorena krvarenja.² Premda je za ovu pojavu teško odrediti pripada li uopće području fiziologije, patologije, psihologije, parapsihologije, teologije ili svim tim područjima istodobno, treba reći da znanost našega doba raspolaže nekim spoznajama koje dijelom mogu objasniti stigme.

¹ To su “vidljive stigme”, za razliku od “nevidljivih stigm” pri kojima postoji trpljenje, ali se rane ne vide. Katarina Sijenska je, iz poniznosti, svoje vidljive stigme pretvorila u nevidljive. Charles G. Herbermann et al., ur., *The Catholic Encyclopedia* (New York: Robert Appleton Co., 1912), s. v. “Mystical stigmata,” Augustin Poulain.

² Usporedi definiciju: “U kršćanskoj terminologiji stigmatizacijom nazivamo rijetku pojavu kada pojedinci, češće žene nego muškarci, bivaju povremeno ili, rjeđe, trajno obilježeni krvarećim ranama na onim dijelovima tijela na kojima je tijekom mučenja i razapinjanja bio ozlijeđen Isus Krist.” Bartul Matijaca, “Predgovor: Svi se pomalo pribojavaju stigmatika,” u: *Tajna stigmatizacije: je li krvavo znamenje na tijelu stigmatika nadnaravna ili naravna pojava?*, autori: Miroslav Matijaca, Ivan Matko i Bartul Matijaca (Zagreb: Naklada Pavičić, 2009.), 7.

POVIJEST STIGMI I STIGMATIZIRANIH

Prvi slučaj stigmi za koji znamo jest slučaj Franje Asiškog, osnivača Franjevačkog reda.³ Iz slobodno prepričane legende dade se iščitati da se početkom kolovoza 1224., dakle s 42 godine, povukao na brdo Vernu sjeverno od Assisija. Franjo je sa sobom poveo šestero najvjernijih drugova – Leona, Angela, Ruffina, Silvestra, Masea i Bonizza. Verna je visoka otprilike kao i naša Učka, a uzdiže se usamljena s visoravni okružene apeninskim vrhovima. Na putu do Verne, nakon dva dana marša po sve većoj vrućini, Franjo je osjetio takvu iznemoglost da su za nj morali posuditi magarca za jahanje. Kada je mala družba napokon stigla na goru, Franjo sjedne pod veliku bukvu (za koju se pripovijeda da je poživjela sve do 1602. i potom bila zamijenjena kapelicom), u želji da se nauživa pogleda koji odatle puca. Odjednom se oko njega stvore stotine ptica krešteći, kričeći i lamatajući krilima i zaspu Franjinu glavu, leđa, noge i ruke izmetom. Franjo se obrati drugovima riječima: “Sinovi moji dragi, mislim da će Bogu biti drago ako se ovdje skrasimo budući da su nam naša ptičja braća poželjela ovakvu veselu dobrodošlicu.” Bolju je dobrodošlicu Franjinoj skupini pružio grof Orlando di Chiusi, ponudivši im sve što je nužno za njihov boravak. Franjo će se na Verni izolirati i od svojih drugova, pristupiti strogom postu i fizičkom samomučenju, izlaziti iz svoje kolibe tek radi meditiranja pod bukvom (pri čemu je divovske stijene pod sobom interpretirao kao rezultat i dokaz Kristove muke). To je vrijeme kada Franju muči duh zla, posjećuje ga glazbeni anđeo, budi sokol, kada ga često pritišće melankolija, kada ga pronalaze kako u ekstazi komunicira s nevidljivim osobama. Na temelju nekih znakova (misal koji se, recimo, otvara uvijek na mjestu koje govori o Kristovoj mucij), Franjo je spoznao da je predodređen imitirati Isusa ne samo u životu, već i u mukama. Kulminacija takvih očekivanja nastupila je vjerojatno 14. rujna 1224., na dan koji su križari slavili kao dan spašavanja Križa od nevjernika. Toga je dana Franjo prije svanuća molio, okrenut istoku, za boli Gospodnje muke. U jednome trenutku s neba siđe anđeo gorućih krila i utisne Franji čudesne stigme raspeća. Stopala i šake izgledale su kao probodene čavlama, na desnoj je strani prsa imao ranu sličnu onoj od uboda kopljem, iz koje se cijedila krv. Budući da je sam događaj prošao bez svjedoka, Franjo ga je najprije namjeravao sakriti od drugih, ali je potom ipak upitao drugove treba li ove znake objaviti. Franjine stigme nisu nikada nestale i u njih su se uvjerali mnogi, uključu-

³ Cf., na primjer, André Vauchez, *La sainteté en Occident aux derniers siècles du moyen âge d'après les procès de canonisation et les documents hagiographiques* (Rim; École Française de Rome, 1988.), 514.

jući i one koji su prisustvovali svečevom pogrebu dvije godine poslije. Crkva je odredila 17. rujna kao datum slavljenja Stigmi svetog Franje.⁴

Tijekom gotovo osam stoljeća koja nas dijele od vremena svetog Franje, registrirano je između 350 i 400 slučajeva pojave stigmi,⁵ puno češće u žena⁶ (omjer prema muškarcima je negdje oko 7:1). S obzirom na dob, najranije su stigme dosad zabilježene u osmogodišnjakinje, a najstarija je stigmatizirana osoba imala 75 godina.⁷ Lista stigmatiziranih uključuje srednjovjekovne sveticice poput Margarete iz Cortone, Mariju Magdalenu de'Pazzi i druge, ali i naše suvremenike iz XX. stoljeća poput Therese Neumann, blaženika Pija i Zlatka Suca. Postoje, međutim, znatne razlike u osobnim karakteristikama stigmatika, njihovim životnim pričama i opisima njihova trpljenja.

Katarina Sijenska (1347.–1380.) primila je prve stigme u Pisi u svojoj 23. godini, probudivši se iz nesvjestice u koju je upala tijekom molitve.⁸ Trpjela je od mnogih bolesti, između ostaloga i od migrene.

Rita (1370.–1447. ili 1380.–1457.) iz mjesta Cascia u talijanskoj Umbriji, bila je protiv svoje volje vjenčana. Nakon što joj je muž ubijen, a dvojica sinova, zakletih na krvnu osvetu, vrlo skoro umrla, Rita se zaredila. Nakon izražene želje za sudjelovanjem u Kristovim mukama, posljednjih petnaest godina života nosila je na čelu "trnovu" ranu koja nije cijelila.⁹

Marie de Mörl (1812.–1868.) iz Kalterna u Tirolu, posljednja je desetljeća života provela uglavnom u stanju ekstaze iz kojega bi izlazila samo na zapovijed franjevca koji je upravljao njezinim ponašanjem.¹⁰

⁴ Cf. Omer Englebert, *San Francesco d'Assisi* (Milano: Mursia, 1958.), 269.–281. O okolnostima primanja stigmi, vizijama i bolima Franje Asiškog, vidi i Miroslav Matijaca, *Enigma stigmatizacije*, u: *Tajna stigmatizacije: je li krvavo znamenje na tijelu stigmatika nadnaravna ili naravna pojava?*, autori: Miroslav Matijaca, Ivan Matko i Bartul Matijaca (Zagreb: Naklada Pavičić, 2009.), 28.–29.

⁵ Studija Imbert-Gourbeyrea iz 1894. govori o 320 slučajeva. Cf. M. Matijaca, *Tajna stigmatizacije*, 23.

⁶ Cf., na primjer, Sergej Saltykow, *Opća patološka morfologija* (Zagreb: Nakladni zavod Hrvatske, 1948), 1: 328, ali i još stariji izvori (belgijski liječnik Walromont, primjerice: M. Matijaca, *Tajna stigmatizacije*, 46).

⁷ M. Matijaca, *Tajna stigmatizacije*, 24.

⁸ Anđelko Badurina, ur., *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1990), s. v. "Katarina Sijenska," Marijan Grgić.

⁹ E. Aberer i A. Riedl, „Stigmatisierung: eine Betrachtung von theologisch-dermatologischer Seite,“ *Der Hautarzt* 12 (2004): 1168. (1168-1171)

¹⁰ Poulain, „Mystical stigmata.”

Belgijanka Louise Lateau (1850.–1883.) ozlijeđena je kao dijete na paši, a preboljela je i teške neuralgije, gnojni čir pod pazuhom, izbacivala je zgrušanu krv i tjednima bila nepomična. Stigme je prvi put zadobila jednog petka nakon molitve za ozdravljenjem i pričesti. Otad do smrti gotovo je svakoga petka prolazila kroz ista iskustva, postupno “dodajući” stigme i proživljavajući ekstazu. Louisu Lateau proučavali su mnogobrojni liječnici, iz čijeg je opisa vidljivo da su stigmama prethodili mjehurići sa seroznim sadržajem. Rane su bile različito velike, vrlo bolne i obilato su krvarile satima, a trajale su dva-tri dana dok brazgotine ne bi zacijelile. Stanje ekstaze je pak opisano kao ozbiljna disocijacija svijesti, s krikovima, grčevima i impresivnom gestikulacijom.

Izabele Hendricks (1844.–1874.) počela je trpjeti od melankolije i padati u ekstaze tek u posljednjoj godini svog života, a stigme su se otvorile tek pedeset dana prije smrti. Rane Izabele Hendricks nisu se uopće zatvarale, ali su boljele i krvarile samo petkom od podna do ponoći. Naposljetku je krvarenje postalo toliko profuznim i raširenim da je dovelo do smrti.

Talijanka Gemma Galgani (1878.–1903.) bila je od rana djetinjstva izložena smrtima u užoj obitelji, bolnoj operaciji noge, tuberkulozi kralježnice. Više je puta osjetila «bol zbog svojih grijeha», s gubitkom osjeta, vizijama i ekstazom koja je naposljetku, u 21. godini, rezultirala i pojavom stigmi. Nakon dvogodišnjeg iskustva sa stigmama, Gemma Galgani je mjesec dana na sebi svakoga petka otkrivala tragove bičevanja.

Therese Neumann¹¹ (1898.–1962.) iz Bavorske slomila je u 20. godini kralježnicu na dva mjesta, sa 27 je preživjela tešku upalu slijepog crijeva, a sa 28 bronhopneumoniju. Četiri godine bila je slijepa i sedam godina paralizirana. S 24 godine prestala je jesti, a s 28 godina počela primati stigme.¹²

¹¹ O Therese Neumann se vjerojatno najviše pisalo, već u doba njezinih suvremenika (W. Jacobi, G. Ewald) pa do danas (cf. O. Seidl, “Zur Stigmatisation und Nahrungslosigkeit der Therese Neumann (1898-1962),” *Der Nervenarzt* 7 (2008): 836-843; Burkhard Rolf, Birgit Bayer i Katja Anslinger, “Wonder or fake—investigations in the case of the stigmatisation of Therese Neumann von Konnersreuth,” *International Journal for Legal Medicine* 120 (2006): 105-109).

¹² Izuzevši stigme, Theresa Neumann uspoređiva je po svojim trpljenjima sa svetom Frideradom iz Treuchtingena iz IX. stoljeća Cf. Andreas Bauch, *Quellen zur Geschichte der Diözese Eichstätt: Band II: Ein bayerisches Mirakelbuch aus der Karolingerzeit: Die Monheimer Walpurgis-Wunder des Priesters Wolfhard* (Regensburg: Verlag Friedrich Pustet, 1979), 102.

Francesco Forgione (1887.–1968.), poznatiji kao otac Pio iz Pietrelcine kod Napulja, prvi je svećenik s iskustvom stigmi. Za njegove se stigme tvrdilo da mirišu na ruže i ljubičice.¹³ Otac Pio trpio je često od silne boli, a navodno se njegova tjelesna temperatura dizala iznad 50 °C. Na njegovu iznimnu popularnost u narodu nije nimalo utjecala optužba neke ljekarnice da je “stigme” proizvodio karbolnom kiselinom. Crkva nije priznala nadnaravni karakter stigmama oca Pija, kao uostalom niti drugih stigmatika, osim Franje Asiškog i Katarine Sijenske.¹⁴

Giulio Massa (r. 1970.) iz Montecorvina kod Salerno, nazvan već “ocem Piom XXI. stoljeća”, primio je stigme u godini kanonizacije Pija: u napadima ekstaze zadobiva pet Isusovih rana i trag križa na leđima te progovara aramejski.¹⁵

Zlatko Sudac (r. 1971.) prvi je hrvatski stigmatik,¹⁶ poznat po “stigmi” u obliku križa na čelu. Za njega se tvrdi da ima i neke nadnaravne moći – da se može pojaviti istodobno na dva mjesta¹⁷ i dr. Desetodnevni pregledima i testiranjima Zlatka Suca u rimskoj bolnici *Gemelli* nije, navodno, otkriven nikakav psihički poremećaj,¹⁸ premda njegovi poznavatelji tvrde da “puno trpi”.¹⁹

Nije nelogično da se uz ekstatične pojave vezuje i manjak apetita ili potpun prestanak uzimanja hrane (grč. asitija; lat. inedia), premda se u opisima ove pojave vjerojatno pretjerivalo. Pokusi su, uostalom, pokazali da ekstaza (dakle, promijenjeno stanje svijesti koje se doživljava kao ushićenost ili komunikacija s božanskim), najčešća “pratilja” stigmi,²⁰ može biti

¹³ U nekim se slučajevima stigme povezivalo s olfaktornim podražajima, poput onoga toledske redovnice Ivane od Križa (Juana de la Cruz) i drugih. Poulain, “Mystical stigmata.”

¹⁴ Anna Langone, “Nuovo processo per le stimmate: riconosciute solo quelle di Dan Francesco e Santa Caterina,” *La Stampa*, 15. lipnja 2002.

¹⁵ <http://criminologiasicurezza.blogspot.com/2008/04/il-fruttivendolo-con-le-stimmate.html>

¹⁶ B. Matijaca, *Tajna stigmatizacije*, 15; Usporedi i M. Matijaca, *Tajna stigmatizacije*, 27.

¹⁷ Slično se tvrdilo i za oca Pija. Talijansko povjerenstvo za kontrolu tvrdnji o paranormalnome (CICAP) okarakteriziralo je ova izvješća kao “posljedicu sugestija, iluzija i pogrešnih tumačenja svjedoka koji, zbog vjere, nisu mogli uobličiti i izraziti kritički sud o vlastitim iskustvima”. <http://www.krypos.com/ikthys/Archivio/stimmate.htm>

¹⁸ Silvije Tomašević, “Karizmatični svećenik je normalni mladić: razgovor s kardiologinjom Simonom Sandrić,” *Novi list*, 6. listopada 2002.

¹⁹ Irena Frlan, “Stigme velečasnog Zlatka Sudca Božji su dar: razgovor s ocem Mijom Nikićem,” *Novi list*, 6. listopada 2002.

²⁰ Ivan Matko, “Medicina o stigmatizaciji,” sa slovenskog preveo Živko Gruden, u: *Tajna stigmatizacije: je li krvavo znamenje na tijelu stigmatika nadnaravna ili naravna pojava?*, autori Miroslav Matijaca, Ivan Matko i Bartul Matijaca (Zagreb: Naklada Pavičić, 2009.), 101.

i umjetno izazvana smanjenom razinom šećera u krvi (baš kao kod posta), manjkom kisika (kao na većim nadmorskim visinama) te konzumacijom nekih droga. Za Louisu Lateau tvrdilo se da je bez hrane živjela devet godina, za Izabelu Hendricks da nije jela samo u dane ekstaze, za Theresu Neumann su govorili da je postila gotovo čitav život, a da bi svaki pokušaj unosa hrane završavao povraćanjem.²¹ Teorija liječnika Charbonniera, prema kojoj pluća i koža, u iznimnim situacijama, mogu postati organima prehrane, nije dokazana,²² ali je ostala mogućnost da ekstazu katalizira post, a da ekstaza, opet, generira stigme.

O FENOMENOLOGIJI I ETIOLOGIJI STIGMI

Temeljem opisa stigmatiziranih, još više, stigmatiziranih, ponuđena su razna objašnjenja ove pojave. Još su Petrarca u XIV. i Pomponazzi u XVI. stoljeću spekulirali o ulozi identifikacije, mašte i uopće prirodnom objašnjenju stigmi.²³ Na fenomenološkoj razini zanimljiva Bournevilleova teza o rupturi žila pod kožom kao posljedicu histerije,²⁴ kao i Grelletyjeve (naivnije) ideje o "znakovima pupure zbog posta i drugih uzroka slabosti,"²⁵ uglavnom su napuštene. Teoretici hipnoze ("sugestijom izazvanog somnambulizma," kako se to tada nazivalo), Coconnier, Arnold, Beaunis, Schindler i drugi, već su potkraj XIX. i početkom XX. stoljeća stigmatizaciju ispravno povezivali sa sugestijom, pa čak i dokazivali svoju tezu pokusima.²⁶ Moderna znanost definitivno prihvaća mogućnost krvarenja uzrokovanog utjecajem živčanog sustava na male krvne žile čija stijenka postaje propusnom za eritrocite (*migratio per diapedesin*).²⁷ Ono što, međutim, još uvijek nije razjašnjeno jest kako je moguće širenje krvnih žila (i povećan tlak u njima) izazvati samo na određenim mjestima u tijelu.

Dokazano je, doduše, da lokalizirano krvarenje može biti posljedicom sugestivnog djelovanja hipnozom (npr., krvarenje iz «zadane» nosnice ili

²¹ M. Matijaca, *Tajna stigmatizacije*, 58.

²² Ibid., 43.–45.

²³ Ibid., 30.

²⁴ Jan Goldstein, "The Hysteria Diagnosis and the Politics of Anticlericalism in Late Nineteenth-Century France", *The Journal of Modern History* 2 (1982): 236.

²⁵ [...] *taches de purpura, dues aux jeûnes et aux autres causes de débilitation*. L. Grellety, *Du merveilleux des miracles et des pèlerinages au point de vue médical* (Paris: Librairie J.-B. Baillière et fils, 1876), 77.

²⁶ Ibid., 31. Hans Arnold, *Die Kraft der Überzeugung als Schlüssel und Mittel zur Ausführung magischer Wunderthaten* (Leipzig: Max Spohr, 1892), 103.

²⁷ Saltykow, *Opća patološka morfologija*, 328.

grafema na koži,²⁸ autosugestivne naredbe tijekom histerična napada²⁹) pa, očigledno, možemo zaključiti da je lokalizirano djelovanje na autonomne funkcije moguće i izvan konteksta stigmatizacije. Kao što se sugestijom mogu izazvati, tako se sugestijom stigme mogu i dokinuti, primjerice molitvom.³⁰ Sugestija, poznato je, može utjecati na široku paletu vegetativnih (autonomnih), imunoloških, endokrinih i drugih funkcija.³¹ Osim identifikacije s uzorom, za realizaciju sugestivnog učinka značajna je i vizualizacija (tzv. *bio-feedback*) koja je također vrlo naglašena u stigmatiziranih. Osim ne jedenja, stigmatike se povezuje i s nespavanjem (Theresa Neumann je, navodno, spavala samo 2–3 sata u tjednu; za Louisu Lateau se govorilo da “nikada ne spava, već noći provodi u molitvi i kontemplaciji”), neraspadanjem pokopanog tijela (kod Galganijeve nije se raspalo samo srce) i drugim posebnostima. Treba podsjetiti da su, kao, uostalom, i sama stigmatizacija, svi ovi fenomeni vrlo tipični (tzv. *topoi*) za literaturu o svecima, kao “obilježnosti” koje im priskrbuju, između ostaloga, i veći sugestivni učinak.³²

Iz opisa života i muka stigmatiziranih, osobito onih iz novijeg doba, iščitavaju se, međutim, i mnogi ozbiljni zdravstveni poremećaji: povrede (Lateau, Neumann), infekcije (Lateau, Galgani), kronične boli svih vrsta (Lateau, Galgani, Forgione) i, naposljetku i najzanimljivije, (prolazna) histerična paraliza (Lateau, Galgani, Neumann), afonija (Mörl), sljepoća (Mörl, Neumann), gluhoća (Galgani, Neumann), anoreksija i bulimija (Neumann).³³ Podaci o histeričnim i drugim trpljenjima dokazuju snažnu emotivnu komponentu stigmatiziranih. Mnogi kliničari bavili su se stigmatama pokušavajući ovaj fenomen prije svega prikazati kao rezultat psihoso-

²⁸ M. Matijaca, *Tajna stigmatizacije*, 48-49.

²⁹ Matko, *Tajna stigmatizacije*, 120.–121.

³⁰ *Ibid.*, 104.

³¹ Cf. Robert Ader, Nicholas Cohen i Robert Felten, “Psychoneuroimmunology: Interactions Between the Nervous System and the Immune System”, *Lancet* 345, br. 8942 (1995): 101; Nicholas R. S. Hall i Maureen P. O’Grady, “Psychosocial Interventions and Immune Function”, u: *Psychoneuroimmunology*, 2. izd., ur. Robert Ader, David L Felten i Nicholas Cohen (San Diego: Academic Press, 1991): 1067-1080; Ernest Lawrence Rossi i David B. Cheek, *Mind-Body Therapy: Ideodynamic Healing in Hypnosis* (New York: W. W. Norton and Company, 1988); Ernest Lawrence Rossi, *The Psychobiology of Mind-Body Healing: New Concepts of Therapeutic Hypnosis* (New York: W. W. Norton and Company, 1986); Seymour Reichlin, “Neuroendocrine-Immune Interactions”, *New England Journal of Medicine* 329, br. 17 (1993): 1248. Vidi i Matko, *Tajna stigmatizacije*, 126-127.

³² Cf. Amir Muzur, Čudesna izlječenja: usporedna studija s osobitim osvrtom na kasni srednji vijek (Rijeka: Adamić, 2001.).

³³ Matko, *Tajna stigmatizacije*, 105.

matiskih smetnji. Pisalo se i piše se, tako, o “umjetnom dermatitisu” (*dermatitis artefacta*), tipičnom za “graničnu ličnost” (*borderline personality*),³⁴ o autoeritrocitnoj purpuri (Gardner-Diamondov sindrom), karakteriziranoj spontanim krvarenjima na različitim mjestima na tijelu kataliziranim stresom i uzrokovanim autosenzibilizacijom protiv eritrocita ili DNA ili pak traumatskim i religijskim uzrocima.³⁵

Važan je moment da stigme nisu opisane samo u katolika: nalazimo ih i u raznih medija, fakira, francuskih jansenista i u muslimana, na mjestima Prorokovih ratnih rana. U pravoslavaca stigmatiziranih nema, što se objašnjava manjim naglaskom na Kristovim mukama. Postoje i druge kulturološke razlike: stigme su najčešće u Talijanki, Belgijanki, Slovenki, Austrijanki i Bavarki, a nepoznate među Skandinavcima. U novije vrijeme, stigmatizirane nalazimo i na drugim kontinentima, poput Sirijke Myrne Nazzour, o čijoj su sposobnosti transudacije ulja biljnog podrijetla snimljene već i televizijske emisije. Amerikanka Cloretta Robertson iz Oaklanda u Kaliforniji postala je prvom crnkinjom sa stigmama koje su se pojavile 1972., nakon što je Robertsonova pogledala film o razapinjanju na križ.³⁶ Stigmatiziranih je najviše zabilježeno u srednjem vijeku te u XIX./XX. stoljeću, a iznimno malo u XVIII. stoljeću (primjerice, Magdalena Lorgier iz Offheima,³⁷ 1734.–1806.). Osim krvarećih rana i krvavog znojenja, stigme mogu preuzeti i formu tragova premlaćivanja (masnice)³⁸ ili bičevanja (kao u Gemme Galgani, na primjer), a opisan je i slučaj stigmatiziranja ploda pri hysteriji trudnice.³⁹ Neprepoznavanje ovog fenomena dovelo je u prošlosti i do optužbi za “opsjednutost” i vještištvo.⁴⁰

³⁴ Aberer i Riedl, „Stigmatisierung,” 1170.

³⁵ O. D. Ratnoff, “The psychogenic purpuras: a review of erythrocyte sensitization, autosensitization to DNA, ‘hysterical’ and factitial bleeding, and the religious stigmata”, *Seminaria Hematologica* 1 (1980): 192-213; I. W. Uthmann, G. V. Moukarbel, S. M. Salman et al., “Autoerythrocyte sensitization (Gardner-Diamond) syndrome”, *European Journal of Haematology* 75 (2000): 144-147; F. A. Whitlock i J. V. Hynes, “Religious stigmatization: an historical and psychophysiological enquiry”, *Psychological Medicine* 8 (1978): 185–202.

³⁶ Psihijatri koji su pregledali Clorettu Robertson zaključili su da se djevojka sama ranjavala, ali tu dijagnozu, naravno, treba uzeti s rezervom.

³⁷ Carl Heiler, „Die stigmatisierte Laienschwester Magdalena Lorgier aus Offheim (1734–1806) im Urteil ihrer Zeitgenossen“, *Archiv für Psychiatrie* 104 (1935): 29.

³⁸ Matko, *Tajna stigmatizacije*, 98.

³⁹ *Ibid.*, 131.

⁴⁰ *Ibid.*, 81.–82.

ZAKLJUČCI I SMJERNICE

Postoji mogućnost da je sveti Franjo doista prvi u povijesti izazvao pojavu stigmi na mjestima Kristovih rana. U prilog tome govore izvješća o njegovoj nepokolebljivoj vjeri i očekivanju stigmi (oba svojstva dobro su poznata kao stožerni elementi autosugestije). Moguće je i da je Franjo sam, u ekstazi, izazvao rane u želji da imitira Krista. (S time da su “eksperimenti” pokazali da rane u ispitivanih stigmatika nisu nastale češanjem, kao što se bilo sumnjalo.⁴¹) Treća je mogućnost da je prvi slučaj stigmi, u Franje Asiškog, zapravo bio samo slučaj purpuralnih krvarenja (sitnih, po čitavom tijelu) ili osipa, a da je fama stvorena oko njega poslije navela ekstatičare (i osobito ekstatičarke) da pokušaju imitirati takve «stigme.» Da su osip ili multipla krvarenja (zbog gladi ili kakve bolesti) zaista mogli biti krivo ili naknadno interpretirani kao limitirane stigme, dokazuju podaci o čestim i ozbiljnim Franjinim pobolijevanjima, kao i neki likovni prikazi «Franje Asiškog na gori Verna,» koji nedvojbeno svjedoče o kožnim eflorescencama raširenim po čitavom tijelu. Dodamo li k tome da je Leon, koji je jedini zadržao privilegij komunikacije s Franjom, bio sklon pretjerivanju u svojim izvješćima (u kojima spominje, recimo, da je Franjo katkad znao toliko narasti da je visinom nadmašio i samu bukvu), onda vjerojatnost da se u Franjinu slučaju nije radilo o pravim stigmama dodatno raste. (I inače je neodrživa ideja da se stigme pojavljuju na dlanovima budući da je Krist morao biti pribijen čavlima na križ kroz zglobove, koji jedini mogu izdržati težinu tijela. Isto tako, poznato je da je Krist imao ranu samo na jednoj strani prsa: stigmatizirani, međutim, mogu imati ovu ranu na jednoj ili na drugoj strani.⁴²) Međutim, sve je to u materiji promišljanja stigmi i stigmatizacije manje važno.

Sve donedavna baviti se pojavama poput stigmi značilo je odreći se postulata zapadnjačke znanosti koja priznaje jedino eksperimentalnu potvrdu i ponovljivost predmeta istraživanja. Možda upravo zato još uvijek nismo dosegнули stadij u kojemu stigme možemo zadovoljavajuće objasniti, a kamoli proizvoljno proizvesti. Međutim, psihoneuroimunologija (dakle, znanost o uzajamnim utjecajima ljudskog uma, živčanog sustava i obrambenih mehanizama) pokazala nam je i pokazuje da su potencijali našeg vjerovanja (pri čemu objekt vjerovanja može biti vrlo različit) puno veći no što je naša simplificirano-materijalistička znanost tvrdila. Prema navedenome

⁴¹ M. Matijaca, *Tajna stigmatizacije*, 42.

⁴² *Ibid.*, 71.

sudeći, stigme bi se mogle definirati kao stihijski, izolirani slučajevi lokalizirane deautonomizacije (dakle, stavljanje pod voljnu kontrolu nečega što inače nije pod voljnom kontrolom) utjecanja na površinsko krvožilje, posredovano izmjenom svijesti (ekstazom i identifikacijom sa zamišljenim “modelom” – Kristom, prorokom Muhamedom ili bilo kojim odabranim ili heterosuggestivno zadanim uzorom)⁴³. Iznaci pravilnosti i metode da se ovaj postupak izvodi kontrolirano, dakle, kada poželimo, bez ekstaze (dakle, pri punoj svijesti), bez vanjske pomoći (tj. hipnotičke ili drukčije heterosuggestije) i na bilo kojemu mjestu na tijelu (npr. na unutarnjim organima), značilo bi utjecati na zarastanje defekata svih vrsta (povećavanjem opsega cirkulacije), regulaciju opterećenja srca i drugih organa, alternativno prokrvljenje ishemičnog tkiva i čitav niz drugih, jedva naslutivih terapijskih intervencija. Baviti se stigmama i sličnim fenomenima, dakle, možemo: dapače, moramo, jer nam takva proučavanja otkrivaju povijest u drukčijem svjetlu i nude bitno intrigantniju budućnost. Na kraju krajeva, kako je sugerirao još Aurelije Augustin, čudo se ne zbiva *contra naturam, sed contra quam est nota natura*.⁴⁴ Pritom čudo otkriva zanimljivu dinamiku vlastite “transformacije”: u času kada dosegne njegovo prihvatljivo objašnjenje i poopćenje, čudesno postaje “tek” čudnim.⁴⁵

Naravno, jedan od važnijih problema proučavanja i opisivanja stigmatika – kao, uostalom, i čudesnih izlječenja i uopće tzv. paranormalnih pojava – leži u ljudskoj sposobnosti, odnosno motivaciji da falsificira, kao i da stoji pod značajnim uplivom taštine, inata, predrasuda i drugih momenta koje deobjektiviziraju i otežavaju prosudbu i aktivnog istraživača i recipijenta njegove argumentacije. Kao što nadržilježnici, bez obzira na njihovu motivaciju, odalečuju javnost, pa i medicinsku struku, od ozbiljnog studiranja čuda, tako je i «reputaciju» stigmatika za dugo vremena oštetila prevarantica Ivana-Johanca Jerovšek iz slovenskih Vodica i njoj slični slučajevi.⁴⁶ Ovakvi primjeri, kao i nedovoljno poznavanje biti fenomena stigmatizacije, dovode do sumnjičavosti i nesnalaženja ne samo laike, već i medicinsku znanost i Crkvu (npr., otac Pio je kanoniziran

⁴³ Matko, *Tajna stigmatizacije*, 129.

⁴⁴ “...protiv prirode, već protiv onoga što je (nama) znano kao priroda”. Aurelius Augustinus, *De Civitate Dei* (XXI, 8), u *Patrologiae cursus completus omnium SS. patrum, doctorum scriptorumque ecclesiasticorum sive Latinorum, sive Graecorum* (PL. 41), ur. J.-P. Migne (Paris: n. p., 1843), 721.

⁴⁵ I Crkva razlikuje ova dva termina: Enciklika Pija XI. iz 1924. stigme svetog Franje naziva *mirus eventus*, a ne *miraculum*. Cf. M. Matijaca, *Tajna stigmatizacije*, 33. Ni u procesu kanonizacije stigme se ne računaju kao neosporna čuda. Poulain, “Mystical stigmata.”

⁴⁶ B. Matijaca, *Tajna stigmatizacije*, 8; Matko, *Tajna stigmatizacije*, 93.

2002., a regensburški biskup Müller tek 2005. pokreće postupak beatifikacije Therese Neumann)⁴⁷. Sve što danas znamo i mislimo da znamo i možemo dokazati o fiziologiji nastanka stigmi, svodi se na relativno prihvatljiv opis ovog fenomena i ponešto spekulacije o mehanizmu njegova odvijanja. To, međutim, nije ono što je presudno, pa ni zanimljivo: smisla ima proučiti proces lokaliziranog voljnog utjecaja na inače vegetativne (autonomne) tjelesne funkcije, što će otvoriti revolucionarne mogućnosti za liječenje, ali i dovesti do konačnog napuštanja podcjenjivanja vjere koja taj utjecaj omogućuje.

BIBLIOGRAFIJA

1. Aberer, E. i A. Riedl. "Stigmatisierung: eine Betrachtung von theologisch-dermatologischer Seite". *Der Hautarzt* 12 (2004): 1168-1171.
2. Ader, Robert, Nicholas Cohen i Robert Felten. "Psychoneuroimmunology: Interactions Between the Nervous System and the Immune System". *Lancet* 345, br. 8942 (1995): 101.
3. Arnold, Hans. *Die Kraft der Überzeugung als Schlüssel und Mittel zur Ausführung magischer Wunderthaten*. Leipzig: Max Spohr, 1892.
4. Aurelius Augustinus. *De Civitate Dei* (XXI, 8). U *Patrologiae cursus completus omnium SS. patrum, doctorum scriptorumque ecclesiasticorum sive Latinorum, sive Graecorum* (P.L. 41). Urednik J.-P. Migne. Paris: n.p., 1843.
5. Badurina, Anđelko, ur. *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1990. S. v. "Katarina Sijenska", Marijan Grgić.
6. Bauch, Andreas. *Quellen zur Geschichte der Diözese Eichstätt: Band II: Ein bayerisches Mirakelbuch aus der Karolingerzeit: Die Monheimer Walpurgis-Wunder des Priesters Wolfhard*. Regensburg: Verlag Friedrich Pustet, 1979.
7. Englebert, Omer. *San Francesco d'Assisi*. Milano: Mursia, 1958.
8. Frlan, Irena. "Stigme velečasnog Zlatka Sudca Božji su dar: razgovor s ocem Mijom Nikićem". *Novi list*, 6. listopada 2002.
9. Goldstein, Jan. "The Hysteria Diagnosis and the Politics of Anticlericalism in Late Nineteenth-Century France". *The Journal of Modern History* 2 (1982): 208-239.
10. Grellety, L. *Du merveilleux des miracles et des pèlerinages au point de vue médical*. Pariz: Librairie J.-B. Baillière et fils, 1876.

⁴⁷ B. Matijaca, *Tajna stigmatizacije*, 15.

11. Hall, Nicholas R. S., i Maureen P. O'Grady. "Psychosocial Interventions and Immune Function". U *Psychoneuroimmunology*, 2. izd. Urednici Robert Ader, David L Felten i Nicholas Cohen. San Diego: Academic Press, 1991. Pp. 1067-1080.
12. Heiler, Carl. "Die stigmatisierte Laienschwester Magdalena Lorger aus Offheim (1734–1806) im Urteil ihrer Zeitgenossen". *Archiv für Psychiatrie* 104 (1935): 29-32.
13. Herbermann, Charles G. *et al.*, ur. *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Co., 1912. S. v. "Mystical stigmata", Augustin Poulain.
14. Langone, Anna. "Nuovo processo per le stimate: riconosciute solo quelle di Dan Francesco e Santa Caterina". *La Stampa*, 15. lipnja 2002.
15. Matijaca, Bartul. "Predgovor: Svi se pomalo pribojavaju stigmatika". U *Tajna stigmatizacije: je li krvavo znamenje na tijelu stigmatika nadnaravna ili naravna pojava?* Autori Miroslav Matijaca, Ivan Matko i Bartul Matijaca. Zagreb: Naklada Pavičić, 2009. Pp. 7-17.
16. Matijaca, Miroslav. "Enigma stigmatizacije". U: *Tajna stigmatizacije: je li krvavo znamenje na tijelu stigmatika nadnaravna ili naravna pojava?* Autori Miroslav Matijaca, Ivan Matko i Bartul Matijaca. Zagreb: Naklada Pavičić, 2009. Pp. 18-72.
17. Matko, Ivan. "Medicina o stigmatizaciji". Sa slovenskog preveo Živko Gruden. U *Tajna stigmatizacije: je li krvavo znamenje na tijelu stigmatika nadnaravna ili naravna pojava?* Autori Miroslav Matijaca, Ivan Matko i Bartul Matijaca. Zagreb: Naklada Pavičić, 2009. Pp. 74-158.
18. Muzur, Amir. *Čudesna izlječenja: usporedna studija s osobitim osvrtom na kasni srednji vijek*. Rijeka: Adamić, 2001.
19. Ratnoff, O. D. "The psychogenic purpuras: a review of erythrocyte sensitization, autosensitization to DNA, 'hysterical' and factitial bleeding, and the religious stigmata". *Seminaria Hematologica* 1 (1980): 192-213.
20. Reichlin, Seymour. "Neuroendocrine-Immune Interactions". *New England Journal of Medicine* 329, br. 17 (1993): 1243-1250.
21. Rolf, Burkhard, Birgit Bayer i Katja Anslinger. "Wonder or fake-investigations in the case of the stigmatisation of Therese Neumann von Konnersreuth". *International Journal for Legal Medicine* 120 (2006): 105-109.
22. Rossi, Ernest Lawrence. *The Psychobiology of Mind-Body Healing: New Concepts of Therapeutic Hypnosis*. New York: W. W. Norton and Company, 1986.
23. Rossi, Ernest Lawrence, i David B. Cheek. *Mind-Body Therapy: Ideodynamic Healing in Hypnosis*. New York: W. W. Norton and Company, 1988.
24. Saltykow, Sergej. *Opća patološka morfologija*. Zagreb: Nakladni zavod Hrvatske, 1948.

25. Seidl, O. "Zur Stigmatisation und Nahrungslosigkeit der Therese Neumann (1898-1962)". *Der Nervenarzt* 7 (2008): 836-843.
26. Tomašević, Silvije. "Karizmatični svećenik je normalni mladić: razgovor s kardiologinjom Simonom Sandrić". *Novi list*, 6. listopada 2002.
27. Uthmann, I. W., G. V. Moukarbel, S. M. Salman et al. "Autoerythrocyte sensitization (Gardner-Diamond) syndrome". *European Journal of Haematology* 75 (2000): 144-147.
28. Vauchez, André. *La sainteté en Occident aux derniers siècles du moyen âge d'après les procès de canonisation et les documents hagiographiques*. Rim: École Française de Rome, 1988.
29. Whitlock, F. A., i J. V. Hynes. "Religious stigmatization: an historical and psychophysiological enquiry". *Psychological Medicine* 8 (1978): 185-202.

SAŽETAK

Polazeći od definicije stigmati kao rana koje se, povremeno ili trajno, manifestiraju u stanovitim slučajevima ekstaze slijedom imitacije odabranog modela trpnje (Isus, Muhamed i dr.), ovaj rad analizira fenomenologiju stigmatizacije na nekoliko najpoznatijih povijesnih ili aktualnih primjera: Franjo Asiški, kao prvi stigmatik uopće; Katarina Sijenska, jedina osim Franje Asiškog čijim je stigmama Crkva priznala nadnaravnost; Rita iz Cascie (XIV. st.); Marie de Mörl (1812.–1868.) iz Tirola; Belgijanka Louise Lateau (1850.–1883.); Izabele Hendricks (1844.–1874.), koja je umrla od iskrvarenja; Gemma Galgani (1878.–1903.), koja je na sebi otkrivala osim stigmati i tragove bičevanja; Bavarka Therese Neumann (1898.–1962.), o kojoj je vjerojatno najviše pisano; popularni propovjednik otac Pio iz Pietrelcine (1887.–1968.); Giulio Massa (r. 1970.) iz Montecorvina kod Salerno, nazvan već "ocem Pion XXI. stoljeća", koji u ekstazi progovara aramejski; i prvi hrvatski stigmatik, Zlatko Sudac (r. 1971.).

Na temelju razmatranja starijih i novijih tumačenja fenomena stigmati, predlaže se njihovo preciznije određenje kao stihijskih, izoliranih slučajeva lokalizirane deautonomizacije utjecanja na površinsko krvožilje, posredovanih izmjenom svijesti te se ukazuje na potencijalne goleme probitke koje bi medicina priskrbila iznalaženjem pravilnosti i metoda kojima bi se ovaj postupak izvodio kontrolirano, pri punoj svijesti, bez vanjske pomoći i na bilo kojemu mjestu na tijelu.

Ključne riječi: stigme, čudo, čudesna izlječenja, religija, ekstaza